

De wereld van kamp Westerbork

Geschreven door: Mirjam Stoppels

November 2014

Groep 7a

Inhoudsopgave

Woordenlijst en Weetjes	Bladzijde 2
Inleiding	Bladzijde 3
Hoofdstuk 1 Westerbork	Bladzijde 4
Hoofdstuk 2 Jodenvervolging	Bladzijde 6
Hoofdstuk 3 Transport	Bladzijde 8
Hoofdstuk 4 Bekenden uit kamp Westerbork	Bladzijde 10
Hoofdstuk 5 Onderduiken en verzet	Bladzijde 11
Hoofdstuk 6 Bevrijding	Bladzijde 13
Hoofdstuk 7 Herinnering	Bladzijde 14
Hoofdstuk 8 Interview met mevrouw Evers-Emden	Bladzijde 15
Slot	Bladzijde 19
Bronvermelding	Bladzijde 20

Dit is de poort van vernietigingskamp Auschwitz.
Het betekent: 'Arbeid maakt vrij'.
Maar uiteindelijk werden bijna alle mensen er doodgemaakt.

Woordenlijst en Weetjes

Barak: een houten huisje waar de mensen in sliepen, ze sliepen daar op driehoog stapelbedden met matrassen van stro en het rook er altijd naar zweet.

Concentratiekamp: een kamp waar de mensen meestal werden doorgevoerd naar een vernietigingskamp, kamp Westerbork is zo'n kamp

Distributie: een kantoor waar bonnen werden gemaakt om iets te krijgen, meestal waren dat levensmiddelen en eten.

Modelkampen: kampen waar het voor de buitenwereld moest lijken alsof de mensen het heel goed hadden, maar in het echt was dat niet zo.

NSB'ers: Nederlanders die voor Hitler waren en meewerkten met de Nazi's. Na de oorlog werden zij in Westerbork gestopt.

Razzia: dat mensen uit huizen werden gehaald en meegenomen, naar bijvoorbeeld kamp Westerbork.

Sinti en Roma: zigeunervolken

Strafbarak: een barak waar mensen zaten omdat ze hadden ondergedoken of iets anders, Anne Frank zat ook in de strafbarak.

Strafgevangene: iemand uit de strafbarak.

Transport: dat de mensen uit kamp Westerbork naar vernietigingskampen werden gestuurd, meestal gebeurde dat met veewagons.

Vergast: er werd tegen de mensen gezegd dat ze mochten douchen alleen er kwam geen water uit de douche maar gas en door dat gas gingen de mensen dood.

Vernietigingskamp: kampen waar de mensen werden doodgemaakt

Weetjes

- Het is vooral druk in het kamp als er een razzia is gehouden. Want dan komen al die mensen die zijn opgepakt ook erbij in het kamp.
- Ontsnappen is onmogelijk.
- Kinderen kregen van Sinterklaas kadootjes gestuurd in Westerbork. Een keer kwam de sint zelf op bezoek.
- Maar 5000 van de 107.000 mensen uit kamp Westerbork overleefden de oorlog. Dat is zelfs nog minder dan 5 %.
- Elke week meestal op dinsdag vertrok er een trein.
- Er waren 80-85 concentratiekampen
- In kamp Sobibor ging het vooral om de mensen vermoorden,
- Er zijn 97 treinen van uit Nederland vertrokken waarvan 93 uit Westerbork.
- In de trein zaten 1000 tot 3000 mensen.
- Het laatste transport met veel mensen vertrok op 13-9-44 met 279 joden.

Inleiding

Wat is daar? Het lijkt wel een dorp. Een dorp met houten huizen. Met modder en zand. Een dorp op de Drentse hei. Maar het is geen dorp, het is kamp Westerbork.

KAMP WESTERBORK

Ik heb het onderwerp gekozen omdat ik op 4 mei 2014 in kamp Westerbork was geweest. We gingen daar naar de dodenherdenking. Maar eerst gingen we naar het museum daar. Het drong tot me door hoe erg het was. Dus ik wou er meer over weten. Ook had ik meegedaan met een kleurwedstrijd, en ik won drie boeken:

- Groeten van Leo
- Buiten is het oorlog, Anne Frank en haar wereld
- Opgepakt, Verhalen van kinderen uit kamp Westerbork.

Kamp Westerbork

Eerste bewoners

De Jodenvervolgving begon in Duitsland. Allemaal Duitse Joden vluchtten naar Nederland omdat het daar nog veilig was. Daarom werd Kamp Westerbork gebouwd om al die vluchtelingen op te vangen.

Ongeveer de eerste bewoner van Kamp Westerbork was Werner Bloch. De eerste bewoners heetten ook wel de adel van Westerbork. De eerste bewoners moesten ook meehelpen met de bouw.

Verschillende kampen

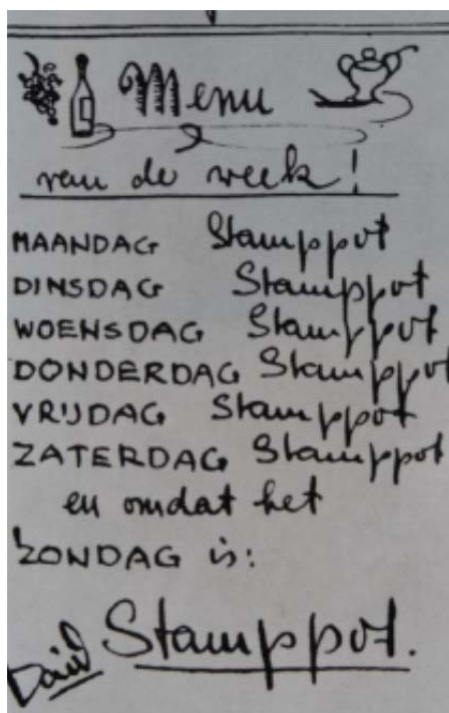
Kamp Westerbork is verschillende kampen geweest:

- 1938-1942 vluchtelingenkamp.
- 1942-1945 concentratiekamp (Juden Durgangslager - een doorgangskamp voor Joden).
- 1945-1948 gevangenkamp voor NSB'ers.
- 1948-1949 soldatenkamp.
- 1950-1951 kamp voor Indische Nederlanders (omdat Indonesië zelfstandig werd, was er geen plaats meer voor hen in Indonesië daarom kwamen er veel Indische mensen naar Nederland. Omdat er geen huizen voor hen waren gingen ze wonen in kamp Westerbork) dat kreeg later de naam Schattenberg.
- 1951-1971 woonoord Schattenberg, het kamp voor mensen van het eiland Molukken.
- 1970 - nu radiotelescopen.
- 1970-1971 afbraak kamp Westerbork.
- 1983- nu Herinneringscentrum.

Dorp

Eigenlijk was kamp Westerbork een dorp. Een dorp met straten en houten barakken als huizen. Het leven was er vrij normaal. Vooral voor de kinderen, want ze gingen er naar school. Er waren ook mensen met werk. Ook had het kamp zijn eigen geld, eigen winkels en eigen concerten. Je kon niet van het kamp af, er was prikkeldraad omheen.

In het kamp was het ziekenhuis heel goed, beter dan in de rest van het land. Dokters die gevangen genomen waren moesten daar als dokter werken. Er waren heel veel dokters en er was veel belangstelling voor die taak, dus ze konden de beste kiezen. De vader van Leo uit het boek 'Groeten van Leo' werkte in het ziekenhuis als apotheker. Daarom konden zij in een huisje bij elkaar wonen en werd het transport voor hen uitgesteld. Normaal sliepen de mannen en de oudere jongens in de mannenbarakken en de vrouwen en de kinderen in de vrouwenbarakken. De mensen mochten niet voor zichzelf koken. Er was één grote keuken waar ze eten moesten gaan halen.

In de winter was het er heel koud en in de zomer was het er heel heet. Als het regende werd alles heel vies en modderig.

Mensen van buiten het kamp konden brieven en pakjes opsturen per post - Leo uit het boek 'Groeten van Leo' kreeg zo ook een kadootje van Sinterklaas: Hij kreeg een rol pepermunt.

Joden

Vanaf 1941 werden joden aangezien als veemde mensen die anders zijn.

De Hollandse Schouwburg

Voordat de mensen in kamp Westerbork waren, kwamen ze in de Hollandse Schouwburg in Amsterdam. Daar tegenover was een crèche voor de kinderen, van wie de ouders in de Hollandse Schouwburg zaten. Tussen de gebouwen door reed een tram. Soms werd de bewaker van de crèche afgeleid als de tram tussen de gebouwen door reed. Als de bewaker was afgeleid, rende iemand met een kind op de arm naar buiten. Die persoon rende dan naar buiten, door de tram kon de bewaker aan de overkant die persoon niet zien. En die persoon rende met de tram mee, en ging bij de volgende halte in de tram. De kinderen die zo werden meegenomen werden gered. De ouders vonden het altijd goed dat hun kinderen zo werden gered.

Jodenvervolging

Regels

Toen het oorlog was, lieten de Duitsers de Joden in Nederland eerst met rust. Daarna kwam er een verbod op slachten op de Joodse manier. Dat vonden de Joden niet leuk. Zo kwamen er meer regels. Zoals;

- Joden moesten in een Joodse wijk wonen.
- Joden mochten niet meer in sommige winkels komen.
- Ze mochten alleen tussen drie en vijf boodschappen doen.
- Ze mochten niet naar de bioscoop en dergelijke.
- Ze mochten niet tussen acht uur 's avonds en zes uur 's ochtends op straat.
- Ze mochten niet bij christenen in huis komen.
- Ze moesten naar Joodse scholen.
- Ze mochten niet op openbare bankjes zitten.
- Ze moesten hun fiets inleveren.
- Ze moesten een gele Jodenster dragen.
- Enzovoort. Enzovoort.

Waarom deden de Duitsers dit?

De Duitsers waren boos omdat ze de Eerste Wereldoorlog hadden verloren. Ook waren ze arm omdat de andere landen in Europa verschillende regels voor hen hadden bedacht als straf voor de Eerste Wereldoorlog. Daardoor konden ze niet veel geld meer krijgen en werden ze arm. Ze zochten een goede leider, dat werd Adolf Hitler.

Hij wilde dat Duitsland heel Europa in zijn macht had en daarom begon hij de Tweede Wereldoorlog. In 1939 begon het. Toen viel Duitsland Polen aan. In Nederland begon de oorlog in 1940, maar de Joden werden pas echt vervolgd vanaf 1942.

Hitler had het rare idee dat als de Joden er niet meer waren, dat dan de problemen van de Duitsers opgelost waren. Hij beschouwde de Joden als '*Untermenschen*' (ondermensen, mensen die minder waard waren).

Voor Joden verboden

Bij dingen voor je plezier en bij winkel en parken kwamen bordjes te staan "Verboden voor Joden". Hier is een lijst van dingen waar zo'n bord stond:

- Cafés
- Zwembaden
- Bioscopen
- IJsbanen
- Sportvelden
- Bibliotheken
- Parken
- En nog veel meer

Dit werd over Joden gezegd

Joden zijn kleine kromme gemene mannetjes, met een gebogen neus. Die met hun papieren en beleefdheid, mensen in de schulden nog erger in de schulden proberen te brengen.

Transport

Aantallen mensen

Er zijn 107.000 mensen op transport gestuurd, waaronder 250 Sinti en Roma. 5000 mensen daarvan overleefden de oorlog.

Over de trein

15 juli 1942 vertrok de eerste trein, 13 september 1944 de laatste.

Eigenlijk elke week ging er een trein.

Eerst vertrok de trein op maandag en vrijdag later alleen op dinsdag.

De mensen waren zenuwachtig op maandag en opgelucht op woensdag.

De treinwagons waren bijna altijd veewagons. De reis naar Sobibor duurde 72 uur, dus drie dagen.

Ook naar de andere kampen duurde de reis lang.

In de winter was het ijskoud in de veewagons en gingen mensen dood van de kou. En in de zomer was het superheet en stierven er mensen van de hitte. De dode mensen werden uit de wagons gegooid.

Er stonden twee emmers in de wagons. Eentje voor ontlasting en eentje om water uit te drinken. De ene was aan het eind van de reis vol en de andere leeg.

Soms als de reis naar Theresienstadt ging, dan waren het geen veewagons maar gewone passagier-wagons.

Kampen

Breendonk – kamp Mechelen – kamp Amersfoort – kamp Schaarshoek – kamp Schoorl – kamp Vught – kamp Westerbork – Ankenbuck – Arbeitsdorf – Auschwitz – Belzec – Bergen-Belsen – Breitenau – Buchenwald – Chelmno – Dachau – Drancy – Ebensee – Emslandlager – Falstad – Flossenbürg – Groß Rosen – Hinzert – Janovska – Jasenovac – Keiserwald – Kaunas (negende Fort) – Langenstein Zwieberge – Le Vernet – Leonberg – Majdaneh – Maly-Trostenets – Mauthausen – Milbertshofen – Mittelau-Dora – Natzweiler-Struthof – Neuengamme – Neustadt-Gleve – Niederhagen – Oberndorf-Aistaig – Oranienburg – Osthofen – Penig – Plasrow – Poniatowa – Rab – Ravensbruck – Redl-Ripf – Rees – Risiera di San Sabba – Sachsenhausen – Sandborstel – Sobibor – Sonnenburg – Strasshof – Stutthof – Thereisestadt – Treblinka – Uckermark – Viavara – Wachau – Ambarawa 6 – Ambarawa 7 – Aek-Ramienke – Bandoegan – Banyubiru – Batu-Lintang – Bodjo – Bolong – Brastagi – Lampersari – Kampili – Malino – Muntilan – Pare-Pare

Bekendste kampen

- Auschwitz
- Sobibor
- Theresienstadt
- Bergen-Belsen

Veel minder mensen gingen naar Buchenwald en Ravensbruck

Februaristaking

Op 25 februari 1941 kwam de Februaristaking. Mensen waren er tegen dat joden slecht behandeld werden. Toch reed niet lang er na een trein uit Schoorl.

Modelkampen

Bergen-Belsen en Theresienstadt waren modelkampen. Daar filmde de kampbewakers de mensen die er zaten, op die film hadden de mensen het heel goed. Het was om de buitenwereld te laten denken dat de Duitsers de Joden niet slecht behandelden. Maar in het echt was dat niet zo.

Plaatsen

Voordat de trein uit Nederland was kwam hij langs: Hooghalen, Assen, Hoogezand, Sappemeer, Zuidbroek, Windschoten, Nieuweschans.

Aantallen mensen

Er zijn 60.330 naar Auschwitz gestuurd. 854 hebben Auschwitz overleefd.

Er zijn 3.751 mensen Bergen-Belsen gestuurd. Rond de 2.050 mensen hebben het kamp overleefd.

4.870 mensen naar Theresienstadt gegaan. Rond de 1.980 zijn teruggekomen.

En er zijn 34.313 mensen naar Sobibor gestuurd. Er zijn maar 18 teruggekeerd.

Bekenden uit kamp Westerbork

Anne Frank

Anne Frank zat ondergedoken in het achterhuis. Daar schreef ze in haar dagboek daardoor weten we haar verhalen. Ze zat ruim twee jaar ondergedoken en er waren meerdere onderduikers. Dat waren; Meneer en mevrouw van Pels, Peter van Pels, meneer Pfeffer, de vader en moeder van Anne, haar zus Margot en natuurlijk Anne zelf. Ook waren er helpers dat waren; Miep Gies, Johannes Kleinman, Victor Kugler en Bep Voskuil. Ondanks dat ze goed verstopt waren werden ze toch verraden, het is nog

steeds een raadsel door wie. Toen kwam Anne in Westerbork. Daar zat ze in de strafbarak. Met een van de laatste treinen gingen Anne en haar gezin naar Auschwitz. Daar is Anne later met haar zus Margot naar Bergen-Belsen gestuurd. In Bergen-Belsen werden Anne en Margot ziek en overleden ze.

Leo Meijer

Leo is een jongen van zeven jaar oud als hij op een ochtend word meegenomen. Eerst word hij naar het stadhuis van Zwijndrecht gebracht. Daarna naar de Hollandse Schouwburg in Amsterdam. Dan komt hij in Westerbork. Hij zat ongeveer twee jaar in kamp Westerbork. Toen moesten Leo en zijn vader en moeder op transport. Hij ging naar Theresienstadt. Later werd hij doorgevoerd naar Auschwitz, daar is hij vergast. Zijn vader heeft het wel overleefd

Settela Steinbach

Van de kinderen uit kamp Westerbork is Settela heel bekend geworden. Ze leefde in een woonwagen. Ze is een Sinti, een zigeuner. Maar Hitler besloot toen dat ook alle Sinti en Roma naar kamp Westerbork moesten. Ook Settela moest naar Westerbork. Settela moest op transport. Ze keek door de deuren van de transporttrein naar buiten. Er werd gefilmd, ook de trein waar Settela in zat. Zij was te zien op te zien op de film. Daardoor is Settela zo bekend geworden. De mensen wouden weten wie ze was. Eerst dacht iedereen dat ze uit de strafbarak kwam. Maar dat was niet zo. Want ze had een hoofddoekje, in de strafbarak werden de haren van de mensen kortgeknipt. Daarom droegen sommige vrouwen een hoofddoekje. Vandaar dat ze dachten dat Settela uit de strafbarak kwam. De Westerborkfilm werd bekeken. Toen zagen ze een naam op een koffer; F. Kroon stond er. Ze gingen kijken op de transportlijsten daar zagen ze dat er iemand bij haar in de wagon zat die de oorlog had overleefd. Zij wist nog dat ze Settela heette.

Onderduiken en verzet

Onderduiken

Sommige Joden hadden geen zin om naar de kampen te gaan en dus gingen ze onderduiken. Dat betekent dat ze zich bij andere mensen in huis verstopten. Die mensen moesten het goed vinden en te vertrouwen zijn. Het was heel gevaarlijk voor de onderduikers zelf en voor de mensen die ze in huis hadden. Als de Duitsers er achter kwamen, moesten de onderduikers en de mensen die ze in huis hielden naar een kamp of de gevangenis. In het kamp kwamen opgepakte onderduikers in een strafbarak. Daar was het extra naar en werden hun haren super kortgeknipt, zodat het duidelijk was dat zij extra straf hadden.

Anne Frank zat in een strafbarak, want zij was opgepakt als onderduiker uit het Achterhuis. Het Achterhuis in Amsterdam is ongeveer de bekendste onderduikplek van de wereld. Het was een huis dat vast zat aan een ander huis. Je kon van het ene huis naar het achterhuis alleen via één deur en die hadden ze achter een boekenkast verstopt. Eind 1944 had Nederland 350.000 onderduikers. 25.000 mensen hebben door onder te duiken de oorlog overleefd.

Populaire Onderduikplekken

Er werd veel ondergedoken in:

- de Peel in Brabant.
- Het dorpje Aalten in Gelderland
- Friesland
- Limburg

Het Verzet

Het verzet was dat mensen allemaal dingen gingen doen om het werk van de Duitsers moeilijker te maken. Dit is een lijst van dingen die bij het verzet hoorden:

- Onderduikers verstoppem
- Vervalsen van distributiebonnen en officiële papieren
- Stiekem vervoeren van distributiebonnen en officiële papieren
- Nazi's doodmaken
- Engelse en Canadese piloten helpen
- Kranten voor het echte nieuws maken en rondbrengen. Zoals Trouw.

Ook al waren de meeste mensen tegen de Duitsers, er gingen toch maar weinig mensen in het verzet. Het was heel gevaarlijk. Heel veel mensen hebben hun leven gegeven voor het verzet.

Hannie Schaftt

Hannie Schaft is een heel bekend iemand uit het verzet. Ze ging in 1942 persoonsbewijzen stelen, die konden mensen uit het verzet gebruiken. Zodat ze zich konden vermommen als ze gezocht werden. Hannie Schaft moest later zelf ook onderduiken maar ze bemoeide zich toch nog met het verzet. Ze is toch opgepakt en heeft de oorlog niet overleefd.

De Bevrijding

Meneer van As

Op 12 april 1945 zijn er nog maar 876 mensen in kamp Westerbork. De gevangenen hadden aan meneer van As gevraagd of hij hen wou leiden als kamp Westerbork bevrijd was. Meneer van As was een Nederlander die best wel belangrijk was in het kamp, hij was namelijk baas van de distributie. Toen de kampbewoners aan het vergaderen waren kwamen de Engelse en de Canadese soldaten om ze te bevrijden. De jongens uit het kamp mochten de geweren van de soldaten in hun handen houden.

Boulevard des Misères

Er kwamen tanks bij de bevrijding, die reden over de Boulevard des Misères ("Laan van Ellende", de grootste en breedste straat van Westerbork). De echte bevrijding op vijf mei werd door de mensen uit het kamp gevierd in het huis van kampcommandant Gemmeke.

Herinnering

Ter herinnering aan het vreselijke kamp uit de Tweede Wereldoorlog is er op de plek van kamp Westerbork een klein museum gemaakt met allemaal spulletjes uit die tijd. Je kan er bijvoorbeeld de koffers zien van mensen die in kamp Westerbork geweest zijn. Er zijn ook teddyberen en ander speelgoed van kinderen. Er zijn ook veel brieven die mensen vanuit Westerbork gestuurd hebben. Die kan je lezen. Je kan er ook een nagebouwde barak bekijken met de stapelbedden van 3 verdiepingen. Er zijn ook stukken film te zien die in de oorlog in kamp Westerbork zijn opgenomen.

Ook is er een spoor gemaakt dat omhoog gaat met 97 bielzen voor de 97 treinen die uit Nederland zijn vertrokken naar de vernietigingskampen. Ze hebben de rails omhoog gebogen voor al die mensen die zijn vermoord: ze zijn naar de hemel gegaan. Elk jaar op 4 mei wordt er hier ook dodenherdenking gedaan. Je moet dan van het museum heel ver lopen naar waar vroeger het kamp was. Nu staat alleen het huis van de directeur er nog. Overal langs de kant staan namen van mensen en kinderen die in Westerbork geweest zijn en de oorlog niet hebben overleefd. Ik zag ook mijn naam 'Mirjam' veel.

Interview

Op 7 december heb ik mevrouw Bloeme Evers-Emden geïnterviewd. Zij is in de oorlog in Westerbork geweest. Het interview zou alleen over Westerbork gaan, maar daar is ze maar heel kort geweest. Dus daarom ging het ook over andere dingen uit de oorlog.

Hoelang bent u in Westerbork geweest?

14 dagen, dat is niet lang.

Was u alleen of met uw familie?

Ik was alleen. Mijn ouders waren allang helaas vermoord.

Hoe oud was u toen u in Westerbork aankwam?

18 jaar.

Kwam u er bekende mensen tegen?

Weet je wie ik het allereerst zag? Bij de poort, voordat je binnen kon komen, de familie Frank. Want ik had met Margot in de parallelklas gezeten. En Anne kende ik ook. Die was 3 jaar jonger. Margot was net zo oud als ik. Bij het hek, bij Westerbork, daar stond onder andere de familie Frank. Want die waren benieuwd wie er binnenkwamen, in de hoop dat het geen familie was en geen vrienden. Begrijp je waarom je dat hoopte?

Ja, want je wilt wel dat je familie en vrienden het overleven als je zelf al gevangen zit.

Precies.

Hoe bent u er terecht gekomen?

Ik had eerst uitstel gekregen, daar had mijn vader met gevaar voor eigen leven voor gezorgd. Ik heb zelfs nog eindexamen van de HBS kunnen doen. Maar op de dag van de eerste examens kwamen ze me halen. Ik heb die middag toen alle overige examens ook gedaan en mijn diploma gehaald. Ik was de enige die overgebleven was van 50 leerlingen. Die avond kwamen ze me halen en brachten ze me naar de Hollandsche Schouwburg. Vanuit de Hollandsche Schouwburg ben ik ontsnapt en ben gaan onderduiken. Ik heb op heel veel verschillende adressen gezeten. Uiteindelijk ben ik toch verraden en kwam in de gevangenis terecht en vandaaruit ben ik naar Westerbork gebracht.

Wat vond u het naaste in kamp Westerbork?
De maandagavond. Heb je een idee waarom?

Ja, omdat op dinsdag de transporttreinen vertrokken.

Ja, en je naam werd opgeroepen op maandagavond als je erbij zat. Dat was een ontzettende spanning en angst. Op zich, als je niet wist dat je gedeporteerd werd, dan was het zo erg niet in Westerbork. Er was redelijk te eten. Ja, je moest er werken. Er was een achturige werkdag.

Als het 100 % naar kon zijn hoeveel procent naar vond u het dan?

Dat vind ik een moeilijke vraag. Het ergste van Westerbork was de dreiging, de dreiging van de deportatie. Je kreeg klompen aan, daar moest je aan wennen en een blauwe overal. En er waren slaapzalen, bedden driehoog. Er was geen enkele vorm van privacy, helemaal niets. Als je iets bewaren wou moest je het onder je hoofkussen leggen, nou, dan was dat 's avonds weg. Maar ja, je had eigenlijk niets. Maar de dreiging was het ergste. Ik vind het moeilijk om het in procenten te zeggen. Het allerergste was de spanning en de angst of je het wel zou overleven. Je begreep dat het wel heel slecht was als je gedeporteerd werd. Westerbork was geen pretkamp maar het was uit te houden. Daar werd niet vermoord. Er werd ook niet veel geslagen, tenminste ik heb het niet veel gezien. Ik heb er wel van gehoord maar niet veel.

Had u werk?

Ja, ik zat in de batterijen. Daar werd je ontzettend vies van. Want je moest die batterijen openmaken. Daar zit dan een zwart spul in dat je er uit moest halen. Daar konden ze dan weer nieuwe batterijen van maken blijkbaar. Het was echt slavenwerk.

Had u er vrienden en hebben die het overleefd?

Met name later toen ik in de kampen (Auschwitz en Libau) was ik deel van een groep van 8 kampvriendinnen en wij waren goed voor elkaar. We waren beleefd tegen elkaar. We zeiden ook tegen elkaar dat zij gek en wij normaal waren. We hielpen elkaar waar mogelijk. We vormden een aaneengesloten club van acht vrouwen, van wie ik de jongste was. De twee oudsten waren twintig jaar ouder. Netty en Lydia. We zetten ons samen af tegen de beestachtigheid buiten door binnen aan de goedheid vast te houden. Onderlinge diefstal kwam niet voor, hoe erge honger je ook had. En er was erge honger. Ik woog maar 33 kg aan het einde van de oorlog.

Dit clubje vriendinnen heeft het op één na overleefd. De ene, Tetta, had al tbc toen ze in Westerbork aankwam. Nou, dan heb je weinig overlevingskansen. Ze is in het kamp in Libau gestorven.

Waren er veel insecten, zoja had u er veel last van?

Ik heb het niet onthouden, dus zo erg zal het niet geweest zijn. In Auschwitz en Libau hadden we wel heel veel last van allerlei soorten luizen. Ze zaten altijd bij mij op mijn ogen, waardoor mijn ogen altijd helemaal opgezwollen waren als ik wakker werd. Dan had ik een halve dag nodig voor het weer een beetje goed was. Dat ongedierte was wel een extra plaag hoor.

Heeft u iets beleefd en wilt u dat vertellen?

Ik heb heel veel beleefd... In Westerbork keken Margot en ik naar jongens en jongens keken naar ons. We hadden natuurlijk allemaal geen kans... Het eten kwam in enorme potten en je moest in de rij gaan staan en kreeg een nap, een

kom en een lepel en dan werd je daar in opgeschept. Andere gevangenen schepten voor je op. Er was een echtpaar dat schepte. En die vrouw zei, Och, ben je alleen, kind? En dat is mijn kampmoeder geworden. Dat was Netty. Die lette op me. Later hebben wij op Netty gelet, want die was er toen slecht aan toe. Maar ze heeft het wel overleefd. Onze groep heeft elkaar op de been gehouden, daar ben ik heel erg van overtuigd.

In Auschwitz was er op een gegeven moment een selectie. En dat was altijd doodeng want meestal was dat ten dode. In dit geval niet, maar dat wisten we nog niet. Bij die gelegenheid mocht Anne Frank niet mee met ons omdat ze een beetje Krätzen had een soort eczeem. Zij mocht niet mee met ons. Margot en haar moeder hebben toen gevraagd of ze bij Anne mochten blijven. Dat heeft tot hun dood gevoerd.

Wij werden toen apart gezet. We gingen naar het magazijn en we kregen een jas! Stel je voor, het was intussen eind oktober. Het was daar ijzig koud. We hadden alleen een dunne jurk, geen ondergoed. En schoenen, geen sokken, geen kousen, niets. Ik heb bevroren voeten gehad ook. Het heeft jaren geduurd voordat dat genezen was.

In Libau kregen we met kerstfeest een stukje vlees. Natuurlijk was dat varkensvlees wat voor ons streng verboden is. Want als je kon pesten, moest je het natuurlijk niet laten. Die Lydia was een ontzettend orthodoxe vrouw en toen ze het vlees op had, zei ze, "O, wat ontzettend, wat vreselijk erg!" Wij zeiden, natuurlijk was het varkensvlees, dat moet je niet erg vinden. Maar toen zei zij, "Ja, maar ik vond het zo lekker!" Dat vond ze erg dat ze het zo lekker vond.

Een van de vriendinnen was Anita. Zij en ik waren de jongsten. Anita had geen schoenen meer op een gegeven moment in Libau. Intussen had het gevroren en was er sneeuw gevallen. Zij liep met lappen om haar voeten gebonden door de sneeuw. We werkten al in de fabriek in Libau. We moesten onderdelen van tanks maken. Wij probeerden dat te saboteren door de machine iets anders in te stellen. In die fabriek werkten vier Hollandse mannen en twee Franse. We mochten absoluut niet met elkaar praten, maar dat deden we toch. Ik sprak redelijk Frans. Bij het langslopen kon ik heel stiekem een paar woorden zeggen. En bij het teruglopen kreeg je dan antwoord. Heel stiekem en voorzichtig moest dat. Zo heb ik toen gevraagd of een van die jongens een paar schoenen over had voor Anita. Die jongens waren te werk gesteld. Zij moesten ook twaalf uur per dag in die fabriek werken, maar zij kregen wel een salaris en ze woonden op twee kamers in het stadje. Die Franse jongen Bernard had net een paar nieuwe schoenen gekocht. De volgende dag bracht hij ze mee. Ik slaagde erin om ze het kamp in te smokkelen. Anita lag ziek op bed. Ik zette die schoenen onder haar bed die ze deelde met anderen. En de volgende morgen zie ik hoe ze in die schoenen stapt alsof ze ze gister heeft uit gedaan! Ik zei niks. En ik was blij. Vele jaren later, vroeg ik haar of ze wist hoe het gegaan was met die schoenen en toen vertelde ik het haar. "Potverdorie", zei ze, "dat had je nou nooit mogen zeggen! Ik dacht dat God ze had neer gezet!" Ik zei, "Ja, dat had God gedaan, door mij."

In die fabriek moesten we twaalf uur werken. Soms ook nachtwerk. En als je nachtwerk had, kreeg je een kwartier pauze om te eten. En in die pauze stond er een Hongaarse vrouw op die een prachtige stem had en die zong dan voor ons. Ze was zelf ook een gevangene. Dat deed ons zo goed. Er is nog schoonheid in de wereld. Dat waren we vergeten.

In november (1944) had ik een droom, een visioen, dat we op de eerste zonnige dag van mei bevrijd zouden worden. De eerste week van mei regende het elke dag. Maar de 8e mei was het zonnig en inderdaad was dat de dag dat we bevrijd werden. Dat was een voorspellende droom.

Wat heel erg leuk was, was dat die Franse jongen die die schoenen voor Anita gegeven had, dat die verliefd op mij werd. Dat begreep ik niet, want die tijd hing mijn bril aan touwtjes, en mijn haar was kaalgeschoren en ik was ernstig vermagerd. Hij was timmerman en eens moest er iets aan onze barak vertimmerd worden. Mijn vriendinnen zagen hem met vreugde komen. Want hij bracht eten voor me mee en dat deelde ik altijd met hen. Als hij twee aardappels bracht, dan deelde ik die toch met z'n achten. Iedereen één hap, maar het was goed voor de moraal.

Ik vertel nu de leuke dingen, maar de angst kan je je niet voorstellen. Doodsangst. Zo was er die keer dat wij naar de gaskamers geleid werden. 'Grapje' van de SS. Ik wist wat er ging gebeuren. Ik nam mij voor waar ik het laatste aan zou denken. Dat waren mijn ouders, mijn zusje en Freddy. Maar toen keerden we weer om.

Het is de grootse misdaad van de hele menselijk geschiedenis. En op grond waarvan? Joden waren slecht en daarom moesten ze vernietigd worden. En dat werd dag in dag uit gepropageerd, van 1933 af en daar ontkwamen de gewone mensen niet aan. Die gingen ook zo denken.

Hoe was het in de transporttrein? Kan u dat misschien beschrijven?

Daar was het om te beginnen donker. Er waren geen ramen in die trein. Het was een goederenwagon. Het was van de week op de televisie dat Kamp Westerbork een aantal van die wagons uit Duitsland teruggehaald heeft. Die wagon werd volgestouwd met mensen. Daar kon je niet zitten of liggen. Alleen de paar die het eerste erin waren konden zitten tegen de wanden. Verder kon je staan. Het heeft twee dagen en twee nachten geduurd. Van 3-5 september. Ik was bij het laatste transport. Je kon nauwelijks slapen. Je viel over elkaar heen. En je zag ook niks. Er waren drie spleten en daar kon je een beetje frisse lucht halen. Die twee emmers werden ook niet geleegd. Het is onbeschrijfelijk, letterlijk onbeschrijfelijk.

Op welke manieren is Auschwitz erger dan in Westerbork?

Alles was erger. Om te beginnen kreeg je heel weinig eten. In Westerbork had je een eigen bed, een eigen brits. In Auschwitz sliepen we met z'n tienden in een bak. Als er een draaide, moest iedereen draaien. Je moest eindeloos in de rij staan voor een hap eten. In Westerbork stond je ook wel in de rij, maar je kreeg behoorlijk te eten. Althans, het was natuurlijk geen fijne keuken. In Auschwitz werd geweldig veel gestolen van het eten. Niet te verbazen dat je kilo's en kilo's afviel.

Verder was de zinloosheid ook erg. Je had geen werk, dus je bracht de dagen door op die kribbe. Maar als je wel werk had, was het zinloos werk. Bijvoorbeeld stenen ergens naartoe brengen en die stenen dan later weer terugbrengen. Weet je, dat is zo demotiverend.

Wat wilt u dat ik duidelijk maak?

De niet aflatende angst. Waar je op de een of andere manier ook aan gewend raakte, hoe gek dat ook klinkt. We waren voortdurend bang. Als er een auto 's nachts of 's avonds voor de deur stond. Het zal toch geen politie zijn. We zullen toch niet uit huis gesleurd worden? En die angst die bleef voortdurend. Want je kon ook van straat opgepakt worden.

De onmenselijke omstandigheden. Je kreeg geen gelegenheid om je te wassen maar er werd wel van je verwacht dat je schoon was. Maar de wasbarakken waren altijd afgesloten als je je eigen barak uitmocht.

Heel hartelijk dank voor dit interview

Slot

Ik heb veel van dit werkstuk geleerd. Vooral de transporten vond ik erg maar ik heb er ook veel van geleerd. Ik vond eigenlijk alles echt heel erg. Hoe gemeen mensen zijn, en anderen niet meer als mensen behandelen.

Ik vond het moeilijk om de informatie goed te ordenen. Maar het lukte wel.

Dit wou ik in elk hoofdstuk duidelijk maken:

Hoofdstuk 1: Om te vertellen hoe het er precies aan toe ging in Westerbork.

Hoofdstuk 2: Om duidelijk te maken wat de joden niet mochten.

Hoofdstuk 3: Om te laten zien hoe erg het was met de transporten.

Hoofdstuk 4: Om het leven van mensen in Westerbork te beschrijven.

Hoofdstuk 5: Wat onderduiken inhield en hoe het zat met het verzet.

Hoofdstuk 6: Hoe het zat met de bevrijding.

Hoofdstuk 7: Hoe Kamp Westerbork nu helpt om wat er gebeurd is nooit te vergeten

Hoofdstuk 8: Om echt van iemand die het zelf heeft meegemaakt te horen hoe het was.

Wat ik allemaal gelezen en gevonden heb was echt vreselijk.

Bronvermelding

Internet

nl.wikipedia.org/wiki/Kamp_Westerbork
wikikids.nl/Kamp_Westerbork
www.kampwesterbork.nl/index.html#/index
www.tweedewereldoorlog.nl/themas/verzet
www.tweedewereldoorlog.nl/themas/verzet/onderduiken

Boeken

Barnouw, David, Geschiedenis van Nederland 1940-1945, De canon van de Duitse bezetting, Zutphen, Walburg pers, 2010
Evers-Emden, Bloeme, Als een pluisje in de wind, Amsterdam, Uitgeverij Van Praag, 2012.
Graddesz Hellinga, Gerben, Geschiedenis van Nederland, De canon van ons vaderlands verleden, Zutphen: Walburg Pers, 2007
Herinneringscentrum Kamp Westerbork, Scriptiepakket.
Letterie, Martine, Groeten van Leo, Een kind in kamp Westerbork, Amsterdam, Leopold, 2013
Letterie, Martine, Scherven in de nacht, Amsterdam; Leopold, 2006
Liemt, Ad van, De Oorlog, Amsterdam: Balans, 2009
Molen, Janny van der, Buiten is het oorlog, Anne Frank en haar wereld, Amsterdam, Ploegsma, 2013.

Personen

Mevrouw Bloeme Evers-Emden, geboren in 1926. Interview op 7 december 2014.